

ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯСЫ
ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ
TEACHING TECHNOLOGY

*Муратов Абдыкерим Жаркынбаевич,
педагогика илимдеринин доктору, профессор,
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары*

*Исакова Светлана Турдубековна,
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети,
окутуучу,
Кыргыз Республикасы, Ысык-Көл областы,
e-mail: Svetaisakova0180@gmail.com*

**ОКУУЧУЛАРДЫН КЕП МАДАНИЯТЫН ӨСТҮРҮҮДӨ АЙРЫМ
МЕТОДДОРДУН ПРАКТИКАЛЫК МАЙНАПТУУЛУГУ**

*Муратов Абдыкерим Жаркынбаевич,
доктор педагогических наук, профессор,
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева,
Кыргызская Республика, город Бишкек*

*Исакова Светлана Турдубековна,
преподаватель,
Иссык-Кульский государственный университет имени К. Тыныстанова,
Кыргызская Республика, Иссык-Кульская область,
e-mail: Svetaisakova0180@gmail.com*

**ПРАКТИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ НЕКОТОРЫХ МЕТОДОВ
В РАЗВИТИИ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ**

*Muratov Abdykerim Zharkynbaevich,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Kyrgyz State University named after I. Arabaev,
Kyrgyz Republic, Bishkek city*

*Isakova Svetlana Turdubekovna,
Teacher,
Issyk-Kul State University named after K. Tynystanov,
Kyrgyz Republic, Issyk-Kul region,
e-mail: Svetaisakova0180@gmail.com*

**THE PRACTICAL EFFECTIVENESS OF SOME METHODS IN THE
DEVELOPMENT OF STUDENTS' SPEECH CULTURE**

Аннотация: Макалада кыргыз адабияты сабагында окуучулардын жазуу жана оозеки кебин өнүктүрүүнүн азыркы учурдагы эффективдүү деп аталган, мектептерде сынактан өткөн методдору талдоого алынат. Мына ошол методдордун колдонулушу айрым чыгармалардын мисалында көрсөтүлөт. Окутуу методдору тууралуу илимпоздордун пикирлерин методологиялык таяныч катары берилүү менен пикирлердин аргументүүлүгүн тастыкташат. Биз сунуш кылган мектепте окуучулардын сүйлөө жана жазуу ишмердүүлүгүнө көнүктүрүү боюнча методдор дүйнөлүк педагогика илиминин табылгаларын жана мугалимдердин тажрыйбаларын өз ичине алат.

Макала мектеп мугалимдерине, жогорку окуу жайларынын окутуучуларына, магистрлерге арналат.

Аннотация: В статье проанализированы проверенные в школах современные эффективные методы развития письменной и устной речи учащихся на уроке кыргызской литературы. Даны примеры как эти методы используются на уроках. Они подтверждаются аргументами мнения ученых о методах обучения в качестве методологической основы. Предлагаемые нами методы адаптации учащихся к устной и письменной деятельности в школе включают в себя результаты мировой педагогической науки и опыт учителей.

Статья посвящена школьным учителям, преподавателям высших учебных заведений, магистрам.

Annotation: The article will analyze modern effective methods tested in schools for the development of written and oral speech of students in the Kyrgyz literature lesson. Here is how these methods are used in the example of some works. They confirm the reasonableness of opinions by providing the opinions of scientists on teaching methods as a methodological basis. Our proposed methods of adapting students to oral and written activities at school include the results of world pedagogical science and the experience of teachers.

The article will be devoted to school teachers, teachers of higher educational

institutions, and masters.

Түйүндүү сөздөр: кеп, кеп маданияты, метод, дидактикалык принциптер, тил байлыктары, оозеки кеп, жазуу кеби, кеп ишмердүүлүгү.

Ключевые слова: речь, культура речи, метод, дидактические принципы, языковые ресурсы, устная речь, письменная речь, речевая деятельность.

Key words: speech, speech culture, method, didactic principles, language resources, oral speech, written speech, speech activity.

Киришүү. Методдор – чындыкка жетүүнүн жолу, илимий иштин же башка бир максатка жетүүнүн негизи. Ошол жолду, негизди билбей туруп ишке киришүү опурталдуу жыйынтык бериши мүмкүн. Азыркы мектепте кыргыз адабияты мугалимдеринин ичинен бир тобу кеп ишмердүүлүгүнүн ар кандай көп жана оптималдуу методдорун колдонууну билишпейт. Окуучулардын кеп маданиятын өстүрүүдө сабаттуу сүйлөй билүүгө жана жаза билүүгө көнүктүрүү методикасы каралат ошону менен бирге кыргыз адабиятын окутуу сабактары балага билим берүү менен гана чектелбестен, анын тарбия берүүдөгү ролу да өтө зор экендиги белгиленет. Бүгүнкү күндө көптөгөн жаштардын сөз байлыгынын жардылыгы, өз ойлорун оозеки түрдө болобу, жазуу түрүндө болобу ырааттуу, сабаттуу баяндап бере алышпагандыгы актуалдуу маселе болуп келет. С. Исакова «Окуучулардын кеп маданиятын өстүрүүдө кыргыз тили жана адабияты сабактарынын ролу» [11, с. 32]. Биз мына ошол көйгөйлөргө жардам болсун деген ниетте ушул макаланы жаздык.

Изилдөөнүн максаты. Кеп маданиятын өнүктүрүүдө кыргыз адабияты сабагында колдонулган методдорду конкреттүү мисалдар менен көрсөтүп, алардын колдонулуш учурларын, өзгөчөлүктөрүн ачып берүү.

Изилдөөнүн методдору. Адабияттарга илимий анализ, талдоо, салыштыруу, баалоо.

Негизги мазмуну. Азыркы учурда IT технологиялар аябай көп маалыматтарды өзүндө камтып турат. Андыктан мугалим өзү

Д. Карнегинин «Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично» [1], П. Сопердин «Основы искусства речи» [2], Е.А. Ножиндин «Мастерство устного выступления» [3] сыяктуу риторикага үйрөткөн өтө популярдуу эмгектер менен тааныш болушу керек.

Диспут же семинар же дагы башка форматта окуучулар менен иш алып баруу да оң натыйжасын берет. Алардын болжолдуу темалары:

1. Эл алдында сүйлөөдөн мурда сүрдөнүүнү кантип жеңүүгө болот?
2. Эл алдында сүйлөөдөн мурда толкунданууну кантип токтотууга болот?
3. Сүйлөп жатканда эмоцияны кантип, кайсыл убакта пайдаланууга болот?
4. Элге сүйлөп жатканда угуучулардын реакциясын кантип билип, ошого жараша кандай өзгөрүү керек?
5. Үндүн тембирин, дикцияны кантип колдонуу мүмкүн?
6. Кагаз карап сүйлөө жана кагазсыз сүйлөө: кайсынысы кайсыл убакта ыңгайлуу?
7. Суроо бергендерге кантип, качан жооп берүү керек?
8. «Мен» жана «биз» деген сөздөрдү

кандайча колдоно билүү зарыл?

9. Кебиңерди кайсыл жерде, кантип жыйынтыктайсыңар?

10. Кебиңерде интонацияны кантип колдонууга болот?

11. Сүйлөп жатып убакыттан кандайча пайдалана аласыңар? ж.б.

Дагы бир окуучулар менен мугалимдер биримдикте өздөштүрө турган нерсе – белгилүү адамдардын сүйлөө маданиятын үйрөнүү. Биз эксперименталдык класстарда Т. Сыдыкбековдун «Эне тилин билүү башкы маданият» (<https://govori.tv/31758-2/>), «Тил – улуттук маданият, улуттук байлык, улуттук мурас»

(<https://www.facebook.com/watch/?v=653122046408862>) деген темаларда маектешүүлөрүн жана сүйлөгөн сөздөрүн коюп берип, бир чети тил жана ага мамиле кылуу тууралуу маалыматтарды алсак, экинчи жагы жазуучунун кеп маданиятына байкоо салдык. Ушундай эле К. Карасаевдин, Ч. Айтматовдун, Б. Жакиевдин сүйлөө кебин талкууладык.

Ар бир эле айылда кепке чечен адамдар болот, алар менен аңгемелешүүлөр да окуучулардын кеп ишмердүүлүгүнүн өнүгүшүнө таасир этет.

Кыргыз адабияты сабагында окуучулардын кеп маданиятын өнүктүрүүнүн негизги ыкмалары жана жолдору

1-таблица

Ыкмалары жана жолдор				
<i>Негизгилери</i>				<i>Көмөкчүлөрү</i>
Тилдик-коммуникативдик компетенттүүлүктөрдү өнүктүрүүчү ыкмалар жана жолдор	Кеп маданиятын өнүктүрүүгө багытталган ыкмалар жана жолдор	Сүйлөө техникасын жогорулатуучу ыкмалар жана жолдор	Эл арасында татыктуу сүйлөө компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүүчү ыкмалар жана жолдор	
кептин ырааттуулугун, таамайлыгын, тактыгын талдоо; кептин түзүмүн (композициясын) талдоо; аудио жана видео жазууларды талдоо; түйүндүү сөздөр	сөздүктөр менен иштөөгө үйрөтүү; көркөм тексти лексикология боюнча анализдөө; көркөм тексти стилистика боюнча анализдөө; бирөөлөрдүн айткан (жазган)	чечендердин тажрыйбасын үйрөнүү; оратордук искусство боюнча тренигдерге катышуу, ютуб материалдарын көрүү;	окуучулар арасында тартынбай сүйлөөнү үйрөнүү; коомдук жайларда баарлашуу; диспуттарга катышуу; кебин телефондун микрофонуна жазып, аны кайра-	тест тапшырмалары; сурамжылоо; оозеки баарлашуу;

аркылуу кеп түзүү; пикир алмашып, баарлашуу; кыскача коммуника- тивтик оюндарды уюштуруу ж.б.	тексттерин оңдоп түзөтүү; тексттин негизинде баяндама жазуу; текстке сөз кошуу; тексттен сөз алып таштоо ж.б.	драмалык чыгармаларды аткаруу; ыр жана проза түрүндөгү чыгармаларды көркөм окуу; артисттердин, мыкты сүй- лөгөн адам- дардын кебин угуу ж.б.	кайра угуу жана кайра-кайра кай- талап сүйлөө; сүйлөгөн сөзүн башкаларга тал- датуу; эл арасына чыгып тез-тез сүйлөп туруу ж.б.	
---	---	--	---	--

V-VII класстардын кыргыз адабияты сабагында колдонгон кеп маданиятын калыптоо боюнча айрым ыкмаларга кененирээк токтолуп көрөлү.

Окуучулардын оозеки кебин телефондун диктофонуна жазып текшерүү методу. Телефон азыр ар бир окуучуда бар. Мында кагазсыз, микрофонго сүйлөшөт. VI класста М. Элебаевдин «Бороондуу күнү», Ч. Айтматовдун «Биринчи мугалим», Ж. Мавляновдун «Нан», VII класста Т. Сыдыкбековдун «Акылман куудул», Ч. Айтматовдун «Балалыгым» деген чыгармаларын өткөн соң ал чыгарма тууралуу окуучулар ойлорун телефонго жаздырышты. Класс жупта иштөө ыкмасы менен биринин сүйлөгөнүн экинчиси укту. Бул учурда сүйлөгөн окуучу өзү эмне ката кеткенин, тигил окуучу кандай жакшы нерсе айтканын аңдап билет. Мугалим кайсыл бир окуучунун телефонго жазылган тексттин тандап алат, окуучулар аны төмөнкүдөй критерийлер менен баалайт: чыгарманы түшүнүүсү; өздүк ою; пикирлеринин жаңылыгы; пикирлеринин аргументтүүлүгү; кептин стилистикасы; интонациянын тууралыгы; киришүүнүн жана жыйынтыктын тактыгы; кебинин угулушу ж.б. Айрым окуучуларда кептик жактан адаттары болот, мисалы, «шо да», «тиги-бу», «этти да», «кетти да», «ыя», «айткандай», «туурабы» ж.б. сөздөрдү орунсуз кайталай берет. Үн жазгычтан бул нерсе аябай оркоюп көрүнүп калат. Ал бала ошол кемчилдигин жоюуга аракет кылат.

Бул методдун дагы бир артыкчылыгы – телефон менен үйдө да, көчөдө да үнүн

жаздырып, кайра угуп, өзүн «башкача угуп», сындап, толуктап, түзөтүп иштей берсе болот. Мында ар бир окуучу өз кебинин вербалдык-коммуникативдик мүмкүндүктөрүн да «сырткарыдан» аңдап билет.

Түйүндүү (өзөктүү) же тирек (таяныч) сөздөр аркылуу кеп кураштыруу. Окуучуларга тапшырма берүүнүн шарттары: биринчи баарына онго жетпеген сөз же сөз айкашы берилет жана убакыт коюлат (жазуу үчүн болсо көбүрөөк), ошол убакытта жогорудагы сөздөрдү же сөз айкаштарын катыштырып кеп түзүүсү керек. VI класста Ж.Бөкөнбаевдин «Чептен эрдик күчү бек» поэмасын үйрөтүү процессинде эне менен баланын мекенчилдик сезимдерин ачуу тапшырмасы сунушталат. Берилген сөздөр: *байыркы заман, талоон, чеп, пайдубал, токсон жашка келген карыя, караан, атадан жетим калган, ак сүт, көмбөгүн.*

Бул тапшырма окуучулардын ой жүгүртүүсү менен кеп кураштыруу өнөрүн бир жерге топтойт, алардын сөздөр менен иштөө ишмердүүлүгүн активдештирет. Балдар бул жерде тилдин грамматикалык мыйзамдарын да (унгу-мүчө, сөз жасоо, сүйлөм кураштыруу ж.б.) өздөштүрүүнү үйрөнөт.

И. Бекбоев жана А. Алимбеков «Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы» деп аталган китебинин [4] «Окутуунун методдору жана аларды тандап алуу» деген главасында азыркы учурда сабак процессинде активдүү колдонулган методдор катары төмөнкүлөрдү көрсөтөт:

- айтып берүү;

- мектеп лекциясы;
- семинар;
- суроо-жооп;
- талкуу;
- тегерек үстөл;
- жарыш сөз;
- китеп менен иштөө;
- роль ойноо;
- долбоор;
- программалап окутуу [4, 107-129].

Мына ушулардын дээрлик бардыгы кыргыз адабиятын окутууда окуучулардын кеп маданиятын жогорулатууда колдонулат. Алардын бири – *айтып берүү*. Бул окуучуларды эркин пикир алмашууга чакырат, б.а., алдын ала даярдыксыз эле окуучулар өз ойлорун, пикирлерин айта берет. Мындай методдун артыкчылыгы – окуучулар өз пикирлерин тартынбай, тайсалдабай ачык айтат, айткан пикирин-оюн сөзүндө далилдейт, бири-бирин угат, баалайт, карама-каршы пикир айтат, сындайт, бири-биринин тилдик-коммуникативдик жактан өсүүсүнө жардам берет. Мындай эркин баарлашууларда активдүү болушу үчүн окуучу кеп логикасын, паузасын, интонацияларын, көркөм сөз каражаттарын туура колдонуу зарыл экендигин түшүнүп, өзүн ошол багытта өнүктүрөт. Жогорудагы китепте адамдар үйрөнгөн материалдарынын 10 пайызын окуу менен, 20 пайызын угуу менен, 30 пайызын көрүү менен, 50 пайызын угуп-көрүү менен, 70 пайызын айтып берүү менен, 90 пайызын жасап көрүү жана айтып берүү аркылуу үйрөнөрүн айтат [4, 108]. Демек, окуучу билгендерин, окугандарын, уккандарын бирөөлөргө айтып бергенде ошол айтып бергендери эсинде көпкө сакталып калат.

V класста А. Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы», С. Рысбаевдин «Балыкбалдар, же көл жээгиндеги түнкү кум сепилдер», К. Эсенкожоевдин «Үчүнчү шар», VI класста Т. Сыдыкбековдун «Көк серек», А. Токомбаевдин «Күүнүн сыры», Ч. Айтматовдун «Биринчи мугалим», VII класста Ж. Садыковдун «Манастын уулу Семетей», Б. Жакиевдин «Атанын тагдыры» деген чы-

гармаларынын негизинде эркин пикир алмашуулар, өз ойлорун эркин айтуу технологиялары жүргүзүлдү.

Коммуникативдик оюндар методу. Коммуникативдик оюндар окутуунун методу катары да, формасы катары да каралат. Мындай оюндардын түрлөрү көп: «Саламдашуу», «Сырдашуу», «Комплемент айтуу», «Телефондо ватсап аркылуу сүйлөшүү», «Эртең менен көргөндөрү тууралуу монолог», «Досум менен диалог», «Кечиндеги иштерим тууралуу отчет» ж.б. Бул методду колдонууда турмуштук ситуациялар жана балдардын көрүп-билгендери менен байланыштырылат, сүйлөөчүлөргө эркиндик берилет. Биринчи орунда тилдик коммуникациялар, б.а., тилдик байланыштар турат. Мындай оюндарды мугалим контролдоп турат, же окуучулардан модератор дайындалат, оюн сабактын бир бөлүгү гана болуп, аягында жыйынтык чыгарылат.

Көркөм окуу методдору. Бул метод окуучулардын башталгыч класстардан бери алган фонетика, артикуляция, дикция, интонация, сүйлөө техникасы боюнча алган билимин, жөндөмдүүлүктөрүн практика жүзүндө көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Мындай учурдагы башкы нерсе – тексти угуучуларга жеткирүү. А.Осмоновдун ар кайсыл класстарда «Неге кечигет», «Бөбөккө», «Жеңишбек», «Толубай сынчы», «Ата журт», «Маляр» деген ырларынын негизинде көркөм окуу конкурстары уюштурулду. Жеңүүчүлөргө коюлуучу талаптар: үнүнүн тембири; тыбыштарды туура айтышы; тексттеги басым жасалуучу учурларды аныктай алышы; угуучулар менен байланышта турушу; автордук идеяны жана теманы жакшы билип, аларды башкаларга жеткире алышы; бир эле учурда режиссёрдук жана көркөм окуучулук (чтец) функцияны аткара билиши ж.б.

Сөздүк менен иштөө технологиялары. Сөздүктөр – окуучулардын тил байлыгын өнүктүрүүнүн башкы каражаты. Сөздүктөр эки түрдүү болот: биринчиси, окуу китептериндеги, хрестоматиялардагы тексттен кийин, же китеп соңунда берилүүчү «даяр» сөздүктөр; экинчиси, ар кандай сөздүк

жыйнактарынан издеп табуучу сөз топтомдору.

Эң башкы сөздүк – кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүктөрү. Бул сөздүк совет учурунда да чыккан, эгемендүүлүк учурунда КР УИАнын лексикографтары тарабынан эки басылышы ишке ашырылды. Биринчиси 50 миңдей сөзгө түшүндүрмө берген 1460 беттен турган бир томдук «Кыргыз тилинин сөздүгү» [5], экинчиси ар бири 800 беттен турган, эки томдук «Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү» [6]. Аталган сөздүктөрдөн тил корубузда колдонулган жана унутулуп калган сөздөрдүн көбүн табууга болот. Экинчи бир сөздүктөр бир тилден экинчи тилде котормо сөздүктөрү, алар К.К. Юдахиндин «Кыргызча-орусча сөздүгү», «Орусча-кыргызча сөздүгү» [7], ар бир сөздүн жазылыш эрежесин мыйзамдаштырган К.Карасаевдин орфографиялык сөздүгү [8], араб, иран, кытай, монгол, орус тилдеринен оошуп кирген жана көөнөргөн сөздөрдү мисалдары менен чечмелеген «Намус-наама (Карасай сөздүк)» [9], «Манас» сөздүгү» [10] жана антонимдер, синонимдер, омонимдер, диалектизмдер сөздүктөрү. 2 томдук «Манас», бир томдуктан «Курманбек», «Эр Табылды», «Эр Төштүк» эпостору боюнча, «Сагынбай», «Саякбай», «Алыкул Осмонов», 3 томдук «Чыңгыз Айтматов» энциклопедиялары окуучулардын сөздүк менен иштөө каражаттары болуп саналат. Аны үчүн мугалим жана китепканачы аларга сөздүктөрдөн кантип пайдалануу керектигин үйрөтөт.

Мында интернеттен *Google* жана *Google*-котормо программасын пайдаланып сөздөрдү издөө компетенттүүлүктөрүнө жетишүүлөрү керек. Сөздүктөр менен иштөө окуучунун кеп байлыгын өркүндөтөт, изилдөө методу менен балдардын жеке ишмер-

дүүлүгүн өнүктүрүүгө, алардын орфографиялык, орфоэпиялык, стилистикалык, лексикологиялык сабаттуулугун көтөрүүгө жардам берет.

Тексти оңдоп түзөө, жакшыртып редакциялоо методу – окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгү менен тыгыз байланыштуу, ар кандай эле окуучу ар кандай эле текстти редакциялай албашы мүмкүн, андыктан адегенде башталгыч класс окуучуларынын чакан дил баяндарын, эсселерин сунуш кылып, ошолорду редакциялатып, бара-бара ар бир класста бири-биринен тексттерин редакциялоого өтүү керек.

Рецензия жазуу методу. Адабиятты окутуу методикасы илиминде «авторрецензия» жана «жолдоштук рецензия» деген түшүнүктөр бар. Анда, биринчисинде окуучу өзүнүн жазма ишине өзү пикир жазат, экинчисинде жолдошу жазат. Бул аркылуу окуучулар бири-бирине жардам берет, билим оошуу ишмердүүлүктөрү жүрөт.

Окуучунун кебинин сүйлөө техникасын өркүндөтүү методдору. Сүйлөө техникасы – сүйлөөчүнүн кеп айтуу процессинде тыбыш так, туура, даана айтылышы, басымды, интонацияны орду менен коё билиши. Мында добушту артикуляциялоону өздөштүрүү зарыл, ансыз добуштун ыргагын (ритмди), элге жаккан тембрди, жагымдуу дикцияны, так интонацияны табуу кыйын. Бул психологиялык процесстерди кыргыз тили (фонетикадагы табыштардын жасалышы темасы), музыка сабактары (вокал) менен интеграциялап окутуу зарыл.

Жогорудагыдай кеп маданиятын өнүктүрүү методдорунун практикалык таасирдүүлүгүн, майнаптуулугун аныктоо үчүн төмөнкүдөй чен-өлчөмдөр (критерийлер) менен текшерелиз.

Кыргыз адабияты сабагында окуучулардын кеп маданиятын өнүктүрүүнүн багыттары

<ul style="list-style-type: none">• сүйлөмдөрдү түзүүнүн (конструкциялоонун) ар түрдүүлүгү;• кептин ар кандай типтери менен стилдердин туура айкашуусу;• диалог жана полилог (бир топ адамдын бир темада сүйлөшүүсү) учурунда өзүн эркин сезиши;• такалбай, шар сүйлөө;• бирөөнүн кебин угуп, анын маанисине карай дароо жооп берүү;• кептин лаконизми;• кептин ырааттуулугу;• ой менен кептин айкалышы ж.б.	<ul style="list-style-type: none">• сөздөрдү колдонуунун байлыгы лексикалык корунун молдугу;• сөздөрдүн жана сөз айкаштарынын тууралыгы, ошол контекстке ылайыктуулугу;• морфологиялык түзүлүшүнүн ар кылдыгы;• көркөм сөз каражаттарын туура, көп жана орду менен колдонулушу;• жазуу кебинде стилдик жактан тактык, көркөмдүк;• стилдин түрлөрүнө (илимий, публицистикалык, иш кагаздарынын, көркөм) ылайык жаза жана сүйлөй билүү ж.б.
---	--

Корутунду. Жыйынтыктап айтканда, кеп бул – лингвистикалык, педагогикалык, психологиялык түшүнүк. Тил – белгилердин татаал системасы, адамдардын бири-бири менен пикирлешүүсүнүн негизги куралы, ал эми кеп ошол тилдин практикада коомчулук тарабынан колдонулушу. Кеп адамдарга гана таандык болуп, адамзаттын психологиялык, интеллектуалдык ишмердүүлүгүнүн негизги түрү.

Адабияттар:

1. Бекбоев И. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы [Текст] / И. Бекбоев, А. Алимбеков. – Б.: 2011. – 192 б.
2. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично [Текст] / Д. Карнеги. – М.: Попурри, 2019. – 480 с.
3. Сопер П.Л. Основы искусства речи [Текст] / П.Л.Сопер. – М.: Феникс, 2006. – 448 с.
4. Ножин Е.А. Мастерство устного выступления. – М.: Политиздат, 1989. – 254 с.
5. Кыргыз тилинин сөздүгү [Текст] / А.

- Акматалиевдин жалпы редакциялоосу астында. – Б.: 2010. – 1460 б.
6. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү [Текст] / А. Акматалиевдин жалпы редакциялоосу астында. 2 томдук – Б.: 2016. – 1-т. – 800 б.; 2-т. 800 б.
 7. Орусча-кыргызча сөздүк. 2 томдук [Текст] / Түз.: К.К.Юдахин. – Б.: 1985, КСЭ. – 1-т. 500 б.
 8. Карасаев Х.К. Кыргыз тилинин орфографиялык сөздүгү [Текст] / К. Карасаев. – Б.: Мамл.тил ж-а энциклопедия борбору, 2009. – 640 б.; кийинки басылышы: 2015. – 640 б.
 9. Карасаев Х.К. «Намус-наама (Карасай сөздүк): Араб, иран, кытай, монгол, орус тилдеринен оошуп кирген жана көөнөргөн сөздөр [Текст] / К. Карасаев. – Б.: «Шам», 1996. – 856 б.
 10. «Манас» сөздүгү [Текст] / А.Акматалиевдин жалпы редакциялоосу астында. – Б.: 2015. – 286 б.
 11. Исакова С.Т. Окуучулардын кеп маданиятын өстүрүүдө кыргыз тили жана адабияты сабактарынын ролу // Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2017. – № 1 (41). – С. 30-34.

Рецензиялаган:

Рысбаев С.К.,

**КББАнын мүчө-корреспонденти,
педагогика илимдеринин доктору, профессор**